

بررسی نارسایی‌های بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان در ایران

علیرضا شباهنگ^(۱)

چکیده

اگر پزشکان، ضمن کار و فعالیت شغلی خود مسئول وارد کردن صدمات جسمانی و روانی به بیمار شناخته شوند با بیمه مسئولیت، خسارت وارده را بیمه‌گر جبران خواهد کرد. ولی در کشور ما فقط عده معدودی از پزشکان، بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان خریداری می‌کنند. این مقاله با شناخت مشکلات و موانع موجود این رشته در ایران و بررسی و شناسایی عوامل موثر برگسترش آن در جامعه و نارسایی‌های این بیمه به ارائه راهکارهایی جهت بهبود آن می‌پردازد.

واژگان کلیدی

مسئولیت مدنی، بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان، مسئولیت پزشکان، نظریه تقصیر، نظریه خطر.

مقدمه

پزشک نیز مانند هر انسان دیگری ممکن است مرتکب خطا و اشتباه شود و گاهی با وجود سعی و تلاش بسیار، معالجات وی به خسارت‌های جسمانی، روانی یا فوت بیمار منجر و در نتیجه با ادعای خسارت زیان‌دیده (بیمار) مواجه و ملزم به جبران می‌گردد. با علم به این موضوع که پزشک ممکن است با خطا و اشتباه خود به بیمار صدمات جسمانی و روانی وارد کند، اگر پزشکان مسئولیت خود را در مقابل بیماران بیمه کنند،

۱. کارشناس ارشد حقوق و رئیس اداره کل تمرکز حسابهای شرکت سهامی بیمه ایران.

چنانچه ضمن کار و فعالیت شغلی خود مسئول شناخته شوند با بیمه مسئولیت، خسارت وارده را بیمه‌گر جبران خواهد کرد. ولی در کشور ما با وجود این نوع بیمه، فقط عده معدودی از پزشکان، مسئولیت مدنی خویش را بیمه می‌کنند. این مقاله، در پی شناخت مشکلات و موانع موجود این رشته در ایران و بررسی و شناسایی عوامل موثر بر گسترش آن در جامعه و ارائه راهکارهایی جهت بهبود آن می‌باشد.

تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی

چون مطالعه و تحقیق در مورد بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان به آگاهی از بعضی واژه‌ها و اصطلاحات خاص نیاز دارد، برخی از واژه‌ها توضیح داده می‌شود. بیمه: لغت بیمه در فرهنگ عمید به صورت «واگذار کردن زیان‌ها و خطرهای احتمالی از قبیل خرابی، حریق، غرق شدن و غیره با پرداخت مبلغ معین به عهده بنگاه‌های مخصوص این کار» تعریف شده است. در فرهنگ نفیسی بیمه به صورت «اطمینان در مقابل مخاطره‌ای که محتمل‌الوقوع باشد» است. همچنین قانون بیمه مصوب اردیبهشت ۱۳۱۶، بیمه را به صورت «عقدی که به موجب آن یک طرف تعهد می‌کند در ازای پرداخت وجه یا جوهی از طرف دیگر، در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت وارده را جبران نموده و یا وجه معینی بپردازد» و همچنین «تعهد را بیمه‌گر، طرف تعهد را بیمه‌گذار، وجهی را که بیمه‌گذار به بیمه‌گر می‌پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می‌شود موضوع بیمه» تعریف کرده است.

مسئولیت: لفظ مسئولیت در لغت به معنی مواخذه و بازخواست است و در ارتباط با زندگی اجتماعی، مفهوم مسئول بودن یا مسئولیت به این معنی است که هر شخصی باید پاسخگوی آثار و نتایج اعمال خویش باشد.^(۱)

مسئولیت گونه‌های مختلفی دارد که مهم‌ترین آنها مسئولیت اخلاقی و قانونی است. مسئولیت قانونی به مسئولیت مدنی و کیفری تقسیم می‌شود.

مسئولیت مدنی^(۲): شرط تحقق مسئولیت مدنی این است که شخص باید مرتکب فعل یا ترک فعلی شده باشد که به دیگری زیان رسانیده است و ضرر وارده متوجه یک

۱. ناصر کاتوزیان، «ضمان قهری و مسئولیت مدنی»، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۰.

شخص خصوصی باشد و عبارت است از تعهد و التزامی که شخص نسبت به جبران زیان وارد به دیگری دارد اعم از آن که زیان مذکور بر اثر عمل شخص مسئول یا عمل شخص وابسته به او و یا ناشی از اشیاء و اموال تحت مالکیت یا تصرف او باشد^(۱). در فقه در همین معنی لفظ ضمان را به کار برده‌اند که معنی آن عبارت از هر نوع مسئولیت است.^(۲)

مسئولیت کیفری^(۳): مسئولیت کیفری وقتی به وجود می‌آید که فردی یا افرادی بر اثر کردار و رفتار خود نظم اجتماع را مختل و جامعه را متضرر کنند. بنابراین در مسئولیت کیفری خسارت وارده به جامعه ملاک قرار می‌گیرد.

مسئولیت اخلاقی^(۴): منظور از مسئولیت اخلاقی این است که انسان در مقابل خداوند یا وجدان خویش جوابگوی خطای ارتكابی باشد و در فعل یا ترک فعلی که به شکل مخالف با تعالیم دینی یا قواعد اخلاقی و وجدان باشد ظاهر می‌شود.

مسئولیت قراردادی^(۵): منظور از مسئولیت قراردادی مسئولیت کسی است که در عقدی از عقود، اعم از عقد معین و غیر معین تعهدی را پذیرفته باشد و به علت عدم ایفای تعهد یا تاخیر در ایفای تعهد و یا در حین ایفای تعهد و به سبب ایفای تعهد خسارتی به متعهد له وارد کند.

مسئولیت حرفه‌ای (شغلی)^(۶): چنانچه در نتیجه کار و حرفه به دیگری ضرر وارد شود شخص مذکور در برابر دیگران مسئولیت حرفه‌ای دارد.

خطای شغلی: خطای شغلی خطایی است که صاحبان مشاغل در هنگام اجرای شغلشان مرتکب شوند و از روش فنی متعارف و اصول مسلم آن شغل تجاوز کنند.

اساساً خطای شغلی خطایی است که در هنگام انجام دادن حرفه معین از نقض اصول و قواعد موضوعی و متعارف هر شغل برای مثال خطای پزشک در معالجه یا عمل جراحی، مهندس و معمار در ترسیم نقشه مهندسی و غیره به وجود می‌آید. می‌توان

۱. جانعلی محمود صالحی، «حقوق زیان‌دیدگان و بیمه شخص ثالث»، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۲، ص ۳۶.

۲. محمدجعفر لنگرودی، «ترمینولوژی حقوق»، ص ۶۴۲.

3. Criminal Liability.

4- Moral Liability.

5- Contractual Liability.

6-Professional Liability.

گفت که خطای شغلی خطایی است که صاحبان مشاغل در هنگام اجرای شغلشان اگر از روش فنی متعارف، مطابق اصول مسلم آن شغل تجاوز کنند، مرتکب می‌شوند. بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان^(۱): پوشش موضوع این قرارداد عبارت است از جبران خسارت ناشی از مسئولیت مدنی حرفه‌ای بیمه‌گذار در قبال اشخاصی که به علت خطا، اشتباه، غفلت یا قصور در تشخیص، معالجه، مداوا، اعمال جراحی و به طور کلی امور پزشکی دچار صدمات جسمانی یا روانی و یا فوت شوند. تقصیر^(۲): درباره تعریف تقصیر بحث و گفت و گو بسیار شده است ولی ماده ۹۵۳ قانون مدنی تقصیر را «تقصیر اعم است از تعدی و تفریط» تعریف می‌کند. ماده ۹۵۱ تعدی را «تجاوز نمودن از حدود اذن یا متعارف نسبت به مال یا حق دیگری» تعریف می‌کند.

ماده ۹۵۲ تفریط را «عبارت از ترک عملی که به موجب قرارداد یا متعارف برای حفظ مال غیر لازم است» تعریف می‌کند. بنابراین می‌توان گفت تقصیر عبارت است از نقض تعهدی که شخص به موجب قانون یا قرارداد یا عرف به عهده داشته است. البته تبصره ماده ۳۳۶ قانون مجازات اسلامی نیز در یک تعریف کلی تقصیر را به صورت «تقصیر اعم است از بی احتیاطی، بی مبالائی، عدم مهارت و عدم رعایت نظامات دولتی» تعریف کرده است. این مقاله به دنبال آن است که پس از جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آنها، با پاسخگویی به مسائل مطرح شده، نارسایی‌های موجود بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان را شناسایی و پیشنهادهایی در زمینه بهبود آن ارائه کند. برای دستیابی به هدف بررسی نارسایی‌های بیمه مسئولیت حرفه‌ای پزشکان، فرضیات زیادی ممکن است وجود داشته باشد، ولی این مقاله به دنبال روشن کردن بخشی از ابعاد گوناگون مترتب بر بیمه مسئولیت حرفه‌ای پزشکان است.

مبنای مسئولیت مدنی

از آن جا که بیمه مسئولیت به طور اعم و بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان به طور اخص ارتباط تنگاتنگی با اصول حقوقی و مسئولیت مدنی دارد، ضروری است

1-Doctors Professional Liability Insurance.

2-Guill (or) Fault.

مبنای مسئولیت مدنی، اخذ برائت از بیماران توسط پزشکان و قوانین و مقررات موجود در رابطه با مسئولیت مدنی پزشکان در حد نیاز و توان نقد و بررسی شود. بر همین اساس نخست به دو نظریه مرسوم در این زمینه که شخص مسئول چگونه شناخته می‌شود اشاره خواهد شد و سپس به صورت مختصر دربارهٔ مسئولیت پزشکان و قوانین و مقررات مربوط بحث و بررسی خواهند شد.

۱. نظریه تقصیر

به موجب این نظریه تنها دلیلی که می‌تواند مسئولیت کسی را نسبت به جبران خسارتی توجیه کند، وجود رابطه علیت بین تقصیر و ضرر است.^(۱) بر طبق این نظریه زیان‌دیده زمانی می‌تواند ادعای خسارت کند و به حق خود برسد که ثابت کند عامل زیان مرتکب تقصیر و خطا شده است و زیان وارده به او نتیجه مستقیم تقصیر اوست و به سهم خود، عامل زیان نیز می‌تواند ثابت کند که زیان ناشی از تقصیر خود زیان‌دیده و یا ناشی از قوه قهریه بوده است.

۲. نظریه خطر

به موجب این نظریه هرکسی که بر اثر فعالیت خود، خطری ایجاد کند که موجب زیان دیگری شود مسئول و ملزم به جبران خسارت وارده است، خواه رفتارش مشروع باشد یا خیر، شخص زیان‌دیده کافی است ثابت کند خسارت وارده به او ناشی از فعل عامل زیان است.^(۲)

مسئولیت پزشکان

بر طبق نظر اکثر فقهای امامیه چنانچه پزشک در انجام دادن عملیات مربوط به حرفه پزشکی و طبابت مرتکب عملی شود که منتهی به تلف جانی و یا نقص عضو بیمار گردد ضامن است، حتی اگر در کار خود نهایت کوشش و احتیاط را بنماید و معالجه نیز با اجازه بیمار یا ولی او صورت گرفته باشد.^(۳) زیرا معتقدند اولاً به موجب قاعده اتلاف که قصد یا عدم قصد در آن تأثیری ندارد پزشک در هر حال ضامن است، ولی چون پزشک

۱. ناصر کاتوزیان، همان کتاب.

۲. جانعلی محمود صالحی، همان کتاب.

۳. شیخ محمد حسن نجفی، جواهرالکلام، ج ۴۲ ص ۴۶، حسینی عاملی، مفتاح الکرامه، ج ۱۰ ص ۲۷، سید

احمد خوانساری، جامع المدارک، ج ۶ ص ۱۸۸، آیه‌الله طباطبائی، ریاض المسائل، ج ۲ ص ۵۹۶.

قصد تلف کردن بیمار را نکرده است از مصادیق قتل شبه عمد است و قصاص منتفی و باید دیه پرداخت کند. ثانیاً اجازه بیمار مبنی بر معالجه، اذن در اتلاف نیست و بیمار صرفاً درمان و معالجه را اجازه داده است و در این میان چنانچه بیمار متحمل خسارت‌هایی اعم از جانی و مالی و روحی شود پزشک مسئول است.

شرط براءت

در مطالعه و بحث و بررسی در ارتباط با قوانین و مقررات مسئولیت پزشکان باید به شرط براءت به عنوان یک نکته اساسی توجه نمود.

ماده ۲۸۹ قانون مدنی ابراه را چنین تعریف می‌کند: «ابراه عبارت از این است که داین از حق خود به اختیار صرف نظر کند».

اکثریت فقهای شیعه معتقدند که چنانچه پزشک از بیمار اخذ براءت کند این موضوع باعث رفع مسئولیت می‌شود^(۱) و به همین دلیل قانون مجازات اسلامی به تبعیت از فقه شیعه اخذ براءت را رافع مسئولیت می‌داند.

ماده ۶۰ قانون مجازات اسلامی نیز در این باره عنوان می‌کند که: «چنانچه طیب قبل از شروع به درمان یا اعمال جراحی از مریض یا ولی او براءت حاصل نموده باشد ضامن خسارت جانی و مالی یا نقص عضو نیست و در موارد فوری که اجازه گرفتن ممکن نباشد طیب ضامن نمی‌باشد».

ماده ۳۱۹ نیز بیان می‌دارد: «هرگاه طیبی گرچه حاذق و متخصص باشد در معالجه‌هایی که شخصاً انجام می‌دهد یا دستور آن را صادر می‌کند، هرچند با اذن مریض یا ولی او باشد باعث تلف جان یا نقص عضو یا خسارت مالی شود ضامن است مگر این که قبل از شروع به درمان از مریض یا ولی او براءت حاصل نماید».

ماده ۳۲۰ بیان می‌دارد: «هرگاه طیب یا بیطار و مانند آن قبل از شروع به درمان از مریض یا ولی او و یا از صاحب حیوان براءت حاصل نماید عهده‌دار خسارت پدید آمده نخواهد بود».

با توجه به موارد ذکر شده می‌توان به نتایج زیر به صورت خلاصه اشاره کرد:

۱. ایجاد مسئولیت برای کسی که به جسم صدمه می‌زند، وسیله‌ای برای جلوگیری از

۱. به نقل از جواهر الکلام شیخ محمد حسن نجفی ج ۴۲ ص ۴۶

بی‌مبالاتی و هشدار برای رعایت احتیاط است و از بین بردن این وسیله بخشی از تضمین اجتماعی حقوق مربوط به شخصیت را از بین می‌برد و از این لحاظ خلاف نظم عمومی است.

۲. در مواردی که شخص به عمد باعث خسارت می‌شود یا آگاهانه دست به اعمالی می‌زند که در نظر عرف در حکم عمد است، نباید شرط برائت بتواند از تعهد او نسبت به جبران خسارت بکاهد.

۳. با توجه به این که پزشک نیز مانند هر انسان دیگری ممکن است تحت تاثیر مسائل مادی و معنوی، رقابت و یا کسب تجربه علمی و ... مرتکب خطا و سهل‌انگاری شود. بنابراین به چه دلیل باید بتواند با اخذ برائت قبل از درمان خود را از مسئولیت بری کند؟ از طرفی زمانی که پزشک از بیمار برائت از مسئولیت را اخذ می‌کند به وضوح مشخص است که بیمار به ناچار تن به این کار می‌دهد و به نظر می‌رسد که قصد و رضا که از اصول عقد است نیز نقض شده.

۴. با توجه به قاعده لاضرر و اتلاف و تسبیب باید هدف این باشد که کلیه ضررها جبران و زیان دیده به حال پیشین بازگردد، در صورتی که وجود شرط برائت از مسئولیت باعث می‌شود که زیان دیده خود این زیان را متحمل شود. نهایتاً با توجه به این که هیچ کس حق ندارد در پناه قراردادی که به سود خود تحصیل کرده است در ضرر به دیگران آزاد باشد و هرکس هر مقام و شغلی را داشته باشد باید مسئول اهمال و بی‌احتیاطی خویش باشد، به نظر می‌رسد که شرط اخذ برائت از مسئولیت توسط پزشک از بیماران از نمونه‌های بارز تجاوز به نظم عمومی و اخلاق حسنه است و چنین استنباط می‌شود که اخذ برائت از بیماران نمی‌تواند در مراجع قانونی قابل استناد باشد.

بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان

بیمه مسئولیت مدنی، به بیمه شده در مقابل اشخاص ثالث برای جبران خسارت‌های ناشی از فعل و فعالیت افراد، بنگاه‌ها و سازمان‌ها بر اثر خطا، غفلت، قصور و یا اشتباه در حدود شرایط مندرج در بیمه‌نامه تأمین می‌دهد. در واقع این نوع بیمه، بیمه شده را در مقابل مطالبه خسارت از طرف دیگران تحت پوشش قرار می‌دهد.

بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان نوعی خاص از بیمه‌های مسئولیت مدنی است. موضوع بیمه در بیمه‌نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان به صورت زیر تعریف شده است:

«موضوع بیمه عبارت است از جبران مسئولیت مدنی بیمه‌گذار ناشی از قصور و تقصیر وی در انجام امور پزشکی که منجر به ورود صدمات جسمانی، روانی یا فوت اشخاص ثالث گردد.»

بیمه‌نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان معمولاً برای مدت یک سال صادر می‌شود، ولی صدور بیمه‌نامه برای مدت کمتر و یا بیشتر از یک سال بلامانع است و در این باره بر طبق تعرفه‌های موجود عمل خواهد شد.

در مورد خطرهای مورد تعهد بیمه‌گر در بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان بیمه‌گر با توجه به شرایط و ضوابط مقرر در این قرارداد متعهد جبران خسارت‌های مربوط به معالجات و اعمال جراحی بیمه‌گذار است به شرط این که در مدت اعتبار بیمه‌نامه انجام گیرد و در همین مدت به بیمه‌گر اعلام شود، با این حال چنانچه حداکثر پس از سه (۳) سال از تاریخ پایان مدت بیمه خسارتی اعلام شود که با توجه به دلایل و مستندات قانونی انتساب آن معالجات و اعمال جراحی انجام گرفته در مدت اعتبار بیمه‌نامه محرز باشد، بیمه‌گر نسبت به آن متعهد خواهد بود.

از سوی دیگر مواردی نیز در این بیمه‌ها خارج از تعهد بیمه‌گر می‌باشد منظور از موارد خارج از تعهد بیمه‌گر مواردی است که چنانچه موجب بروز مسئولیت برای بیمه‌گذار شود بیمه‌گر متعهد جبران خسارت وارده نخواهد بود. این موضوع تحت عنوان استثنای در بیمه‌نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان آورده شده است و معمولاً استثنای آن دسته از خطرهایی هستند که تحت پوشش بیمه‌ای قرار ندارند. در این جا به پاره‌ای از موارد به صورت مختصر اشاره می‌شود:

۱. بیمه‌گر تعهدی در پرداخت خسارت حاصله ناشی از هرگونه معالجه، مداوا و یا عمل جراحی را که خلاف قوانین و مقررات جاری کشور باشد، نخواهد داشت.
۲. بیمه‌گر تعهدی در پرداخت خسارت ناشی از هرگونه معالجه و اعمال جراحی که خارج از ضوابط پزشکی انجام گرفته باشد، نخواهد داشت.
۳. بیمه‌گر تعهدی در پرداخت غرامت حاصله ناشی از هرگونه بیهوشی عمومی که خارج از درمانگاه یا بیمارستان انجام گرفته باشد، نخواهد داشت.
۴. بیمه‌گر تعهدی در پرداخت خسارت مسئولیت‌های ناشی از هرگونه معالجه یا

مداوا یا عمل جراحی که عامل مستقیم آن استفاده پزشک از مسکرات یا مواد مخدر یا داروی خواب‌آور باشد، نخواهد داشت.

۵. بیمه‌گر تعهدی در پرداخت غرامت حاصله ناشی از دعاوی اشخاص ثالث در خصوص خسارت وارد به اموال، اعم از زیان مادی یا عدم‌النتفع نخواهد داشت. تصفیه خسارت: در بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان به این صورت است که پس از رسیدگی و احراز مسئولیت بیمه‌گذار از طرف مقامات ذی ربط، بیمه‌گر نیز تعهد بیمه‌ای خود را بررسی می‌کند و در صورت تحقق خطر موضوع بیمه، طبق شرایط بیمه‌نامه خسارت زیان‌دیده را جبران خواهد کرد.

بیمه‌گران در صورت کسب توافق بین پزشک و بیمار یا ولی آن می‌توانند با رای سازمان نظام پزشکی، سازمان پزشکی قانونی و یا هر مرجع جایگزین دیگر قبل از صدور رای دادگاه غرامت وارده را جبران کنند. در غیر این صورت حکم صادره از مراجع قضایی ملاک عمل قرار خواهد گرفت.

تجزیه و تحلیل آماری

برای تحقیق در زمینه بیمه‌های مسئولیت حرفه‌ای پزشکان دو روش وجود دارد، روش اول مطالعه کتب و قوانین، آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های موجود، بررسی عینی عملیات شرکت‌های بیمه و مصاحبه با کارشناسان امور بیمه‌ای و پزشکی و روش دوم جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه، که بنابر اهمیت موضوع هر دو روش در این تحقیق استفاده شده است و نتایج زیر در ارتباط با فرضیات تحقیق حاصل شد:

۱. پوشش ارائه شده به موجب بیمه‌نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان تأمین کافی و مناسب را به بیمه‌گذاران نمی‌دهد.
۲. ضعف قوانین و مقررات موجود در رابطه با مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان، مانعی در راه توسعه و پیشرفت بیمه مسئولیت حرفه‌ای پزشکان در ایران است.
۳. اخذ گواهی براءت از مسئولیت توسط پزشکان از بیماران، مانعی در راه توسعه و پیشرفت بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان در ایران است.

موانع رشد و گسترش بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان در ایران با توجه به تحقیقات انجام شده و نتایج حاصل از آزمون آنها، به همراه بررسی‌های به

عمل آمده از کتب، قوانین، بیمه نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان مورد استفاده در شرکت‌های بیمه در ایران و همچنین مصاحبه حضوری با بعضی از مسئولان و کارشناسان امور بیمه‌ای و پزشکان، سعی بر آن شده است تا نکاتی در ارتباط با نارسایی‌های بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان در ایران، مشکلات و موانع موجود در این رشته و عوامل مؤثر در رشد و گسترش آن، مطرح و در صورت لزوم پیشنهادهایی ارائه گردد.

امروزه در کشورهای مرفعی جهان کمتر کسی است که به نحوی با بیمه سروکار نداشته باشد و به طور کلی بیمه از اصول اولیه اقتصاد و لازمه قطعی اجرای برنامه‌های اقتصادی و تولیدی و اجتماعی شده است. بدیهی است که با تعدد و کثرت حوادث، که مولود زندگی پیچیده در تمدن امروز بشری است، جبران زیان و صدمات ناشی از این حوادث و در نتیجه تعمیم مقررات بیمه بیش از پیش مفید و ضروری به نظر می‌رسد و هر قدر در باب این مسئله اجتماعی که اهمیت فراوان دارد بحث و مطالعه بیشتری صورت گیرد، نتایج بهتر و درخشان‌تری عاید جامعه ما خواهد شد.

در این میان بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان که می‌تواند نقش به‌سزایی در جبران خسارت زیان‌دیدگان ناشی از فعالیت‌های حرفه‌ای پزشکی در زمان معالجه و مداوا داشته باشد رشد چندانی نداشته است که با توجه به نتایج حاصله از تحقیق می‌توان به‌طور مختصر به عوامل زیر به عنوان موانع رشد و گسترش این رشته از بیمه در ایران اشاره کرد.

۱. عوامل فرهنگی

تقدیرگرایی و اعتقاد به قضا و قدر، گذشت، ایثار و فداکاری مردم ایران، ناآگاهی و بی‌اطلاع قشر وسیعی از آنها و حتی پزشکان از مسائل و قوانین مسئولیت پزشکی و... به‌طور مستقیم بر نحوه رشد بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان اثر گذاشته و تغییر هر کدام از این عوامل بدون شک تاثیر به‌سزایی بر رشد این رشته از بیمه خواهد داشت.

۲. ضعف قوانین و مقررات

در ارتباط با بررسی موارد قانونی مسئولیت مدنی حرفه‌ای، ملاحظه می‌شود که به ظاهر پزشکان در ایران با توجه به اقتضای شغل و حرفه مقدسی که دارند از یک طرف کمتر احساس مسئولیت مدنی در برابر عواقب حرفه خود می‌کنند و از طرف دیگر بنا به ملاحظات قانونی و فرهنگی کمتر مسئول شناخته می‌شوند و این موضوع خود تأثیر انکارناپذیری بر عدم رشد بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان خواهد داشت.

۳. کمبود امکانات و تجهیزات پزشکی

کمبود بیمارستان‌های استاندارد و مجهز در سطح وسیعی از جامعه، به طوری که فقدان تجهیزات خاص در بیمارستان‌ها همیشه بهانه‌ای برای جراحان و پزشکان بوده که اتهامات خود را متوجه مسئولان پزشکی و درمانی کشور نمایند و خود را تبرئه کنند.

۴. بی‌توجهی به آموزش

بدون شک علم و آگاهی از مقررات و قوانین حاکم بر هر حرفه‌ای عامل عمده در تعیین سرنوشت شغلی افراد شاغل در آن حرفه است لذا باید اعتراف کرد از یک طرف قشر وسیعی از پزشکان از قوانین و مقررات مختلف مسئولیت حرفه‌ای خود آگاهی کافی ندارند و از طرف دیگر فعالیت در رشته‌های بیمه مسئولیت به طور اعم و مسئولیت پزشکان به طور اخص نیاز به کادر متخصص و صلاحیت‌داری از کارشناسان بیمه دارد که ضعف شرکت‌های بیمه در این مورد به وضوح مشخص است، بنابراین کم توجهی به این موضوع نیز خود یکی از دلایل عدم رشد و گسترش این رشته از بیمه در ایران است، که باید در این خصوص برنامه خاص آموزشی به اجرا گذارده شود.

۵. نحوه پرداخت خسارت و شرایط بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان

در حال حاضر پرداخت خسارت در رشته بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان براساس نظریه تقصیر و نیاز به احراز مسئولیت از طریق سازمان نظام پزشکی و یا صدور حکم از طریق محاکم ذی‌ربط صورت می‌گیرد که این موضوع سبب می‌شود رسیدگی و تصفیه فوری خسارت به دلایل مختلف از جمله بطیء بودن رسیدگی دعاوی در دادگاه‌ها و همچنین عدم انطباق و ارتباط دعاوی مطروحه با شرایط بیمه‌نامه میسر نباشد و در نتیجه باعث کندی کار شرکت‌های بیمه و تأخیر در پرداخت خسارت شود. البته در مواردی که مسئولیت بیمه‌گذار با توجه به اسناد و مدارک ارائه شده از نظر بیمه‌گر محرز باشد، بیمه‌گر می‌تواند قبل از صدور رأی از سوی مراجع قانونی ذی‌صلاح با تحصیل موافقت بیمه‌گذار مدعی یا مدعیان در خصوص پرداخت و تصفیه خسارت اقدام کند^(۱).

۶. تبلیغات

فقدان تبلیغات لازم درباره فواید بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان و معرفی و ارائه آن به در کشور، یکی از دلایل عقب ماندگی این رشته از بیمه است. لذا پیشنهاد

می‌شود که در نشریات داخلی دانشگاه‌ها و دانشکده‌های پزشکی و رشته‌های وابسته، نحوه عملکرد، فواید و مزایای بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان برای اطلاع منتشر شود. بدون شک این اقدام، تأثیر چشمگیری در جهت معرفی، رشد و گسترش این رشته از بیمه خواهد داشت.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

● نتایج حاصل از پرسشنامه‌های پایان‌نامه نگارنده و مصاحبه حضوری با بعضی از کارشناسان امور بیمه‌ای و پزشکی حاکی از این است که پزشکان و دندانپزشکان و سایر افراد شاغل در امور پزشکی از قانون و مقررات حرفه‌ای کار خود و همچنین بیمه شناخت و آگاهی کافی ندارند، به طوری که بعضی از آنها تصور می‌کنند بنا به حرفه‌ای که دارند کاری با قانون ندارند و هیچ‌گاه در دادگاه حضور نخواهند یافت و یا عقیده دارند با توجه به این که پزشکان و به طور کلی شغل و حرفه پزشکی در جامعه دارای جایگاه ویژه و ممتازی است و از قداست خاصی نزد مردم برخوردار است چنانچه برای مسئولیت خود در مقابل اشخاص ثالث (بیماران و زیان‌دیدگان) اقدام به اخذ بیمه‌نامه مسئولیت نمایند در واقع خود به طور ضمنی اعلام کرده‌اند که ما نیز مانند هر فرد دیگری دچار خطا و اشتباه می‌شویم و این خود باعث ترغیب اشخاص ثالث برای طرح دعوی علیه پزشکان است که به تدریج باعث سلب اعتماد مردم از حرفه پزشکی و یا پزشک مورد نظر خواهد شد. بنابراین برای برطرف کردن این مشکل و رشد و گسترش بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان پیشنهاد می‌شود که با دعوت از کارشناسان امور بیمه‌ای و پزشکی کمیته‌ای تخصصی تشکیل و کلیه جوانب این موضوع بررسی و نکات لازم جهت آشنایی با قوانین و مقررات مسئولیت پزشکان و نحوه عملکرد بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان به همراه نمونه‌های آماری مربوط به تجربیات بیمه‌ای بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان و افرادی که از این بیمه استفاده کرده‌اند استخراج و از طریق نشریات آموزشی و تخصصی برای راهنمایی مردم منتشر شود. بدون شک این امر مهم کمک مؤثری به رشد و گسترش بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان خواهد کرد.

● بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان و شرط برائت از مسئولیت هر دو منتهی به رفع بار مسئولیت از دوش مسئول می‌شوند، با این تفاوت که اولاً در شرط برائت از مسئولیت، زیان‌دیده این بار را متحمل می‌شود ولی در بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای

پزشکان به بیمه‌گر منتقل می‌شود. ثانیاً هدف از شرط برائت از مسئولیت، دورنگه داشتن مسئول از مسئولیت است که این موضوع خلاف اصل جبران خسارت زیان‌دیده است، ولی هدف از بیمه مسئولیت ابقای مسئولیت در ذمه مسئول است که در نهایت بیمه‌گر آن را متحمل می‌شود. لذا با عنایت به موارد فوق و نتایج حاصله از تحقیق پیشنهاد می‌شود برای اجرای عدالت اجتماعی جهت جبران خسارت زیان‌دیدگان و حصول آسایش و فراغت خاطر واقعی که لازمه شغل پزشکی است، ضمن بازنگری قانون مجازات اسلامی در جهت تفکیک مسئولیت‌ها، شرط برائت از مسئولیت حذف و ترتیبی اتخاذ شود تا پزشکان از بیمه‌نامه مسئولیت حرفه‌ای پزشکان استفاده کنند.

● با توجه به متن شرایط عمومی بیمه‌نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان و استثنای آن بیمه‌گر تعهدی در مقابل پرداخت خسارت‌های مادی و عدم‌النفع نخواهد داشت، یعنی به فرض چنانچه بر اثر عمل پزشک صدمه‌ای به بیمار وارد شود و پس از مدتی بهبود حاصل کند و دوباره به کار و زندگی خود برگردد، در این جا دو نوع خسارت متوجه بیمار شده است، یکی هزینه‌های معالجه و درمان مانند مخارج پزشکی و جراحی و آزمایشگاهی و احياناً نقص عضوی که به بیمار وارد شده است و دیگری از دست دادن درآمد و عایدی در مدت بستری شدن و معالجه است.

شرکت‌های بیمه در ایران تعهدی در مقابل قسمت دوم نخواهند داشت و این به‌وضوح نشان دهنده عدم ارائه پوشش کافی به بیمه‌گذاران (پزشکان) و جبران خسارت زیان‌دیدگان است که نتایج تحقیق نیز آن را تایید کرده. لذا برای سرویس دهی مناسب، ارائه پوشش کامل‌تر به بیمه‌گذاران و جبران خسارت زیان‌دیدگان، پیشنهاد می‌شود در صورت امکان پوشش فوق نیز به بیمه‌گذاران ارائه گردد.

● در بند ۵/۱/۱ آیین‌نامه شورای عالی بیمه آمده است که: «در صورتی که بیمه‌گذار از سوی مراجع قانونی ذی صلاح به پرداخت دیه محکوم شود، تعهد بیمه‌گر در خصوص میزان خسارت، محدود به پرداخت معادل ریالی ارزان‌ترین نوع دیه از انواع مجری مذکور در قانون دیات می‌باشد.»

لذا باید تمهیداتی اندیشیده شود که در دادگاه‌ها میزان دیه نیز مطابق با ارزان‌ترین نوع دیه تعیین شود. در غیر این صورت شرکت‌های بیمه باید با توجه به اطلاع از این موضوع که نوع دیه را عامل زیان مشخص می‌کند، اگر بیمه‌گذار تمایل داشته باشد حداکثر دیه را انتخاب نماید، با دریافت حق بیمه‌های بیشتر بدون استناد به بند فوق پوشش‌های بالاتری

را ارائه کنند و چنانچه بیمه گذار محکوم به پرداخت گران‌ترین دیه شود کل مبلغ دیه تحت پوشش قرار داشته باشد.

● راه حل قانون بیمه در بخش دوم ماده ۱۳ قانون بیمه درباره بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان قابل اجرا نیست. بدین معنی که اگر اظهار خلاف واقع بعد از وقوع حادثه معلوم شود بیمه‌گر نمی‌تواند خسارت را به نسبت حق بیمه پرداختی و حق بیمه واقعی جبران کند، زیرا این امر موجب کاهش خسارت زیان‌دیدگان و تضییع حقوق آنان می‌شود، که با حفظ و حمایت از حقوق اشخاص ثالث و زیان‌دیدگان سازگاری ندارد.

● متریقی‌ترین نظریه‌ها و رژیم‌های مسئولیت مدنی زمانی در برگیرنده فواید و آثار اجتماعی است که با تکنیک متریقی بیمه تلفیق و همراه شود، بنابراین تنها با وضع اصول و قوانین مسئولیت مدنی نمی‌توان مشکلات اجتماعی ناشی از حوادث و خطرهای زندگی را حل کرد، بلکه وجود یک پشتوانه و اعتبار مالی برای اجرای موثر این اصول ضروری است. لذا پیشنهاد می‌شود با هماهنگی وزارت بهداشت و درمان، سازمان نظام پزشکی و دیگر مراجع ذی ربط ترتیبی اتخاذ شود که ضمن اصلاح و تجدید نظر در قوانین مربوط به مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان، آنان را موظف کنند که مسئولیت خود را در مقابل اشخاص ثالث بیمه نمایند، تا در صورت بروز حوادث ناگوار خسارت زیان‌دیدگان جبران شود.

● در حقوق اسلام رضایت بیمار به معالجه شرط اساسی برای مشروعیت معالجه است، ولی اگر بپذیریم که رضایت بیمار می‌تواند نفی‌کننده مسئولیت پزشک باشد باید قبول کرد که چنانچه بیماری قصد خودکشی داشته باشد جایز نیست که پزشک وی را معالجه کند و یا این که نباید قتل بیمار را با رضایت خود او، قتل عمدی بدانیم.

در نهایت با توضیحاتی که در مورد اخذ برائت ارائه شد، چنین استنباط می‌شود که پزشکان حق استفاده از اخذ برائت را برای موجه جلوه دادن خطاهای خود ندارند و ارزش این فقط در حد رضایت بیمار به معالجه است و پزشکان در مواردی که مقصر شناخته شوند نمی‌توانند به آن استناد و بآید غرامت وارده را جبران کنند. بنابراین پیشنهاد می‌شود برای این که پزشکان بتوانند در مقابل مسئولیت‌های احتمالی جوابگو و از امنیت و آرامش خاطر واقعی نیز برخوردار باشند، مسئولیت مدنی خود را به وسیله بیمه‌نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان تحت پوشش بیمه درآورند.

● به دلیل وجود بعضی از مواد قانونی در قانون مجازات اسلامی، پزشکان تصور

می‌کنند که کمتر ممکن است از طریق قانون، در امور پزشکی مسئول شناخته شوند و بدون تردید یکی از دلایل عدم اخذ پوشش بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان نیز همین است، ولی باید اذعان داشت که اولاً پزشکان نیز مانند هر انسان دیگری ممکن است تحت تأثیر مسائل مختلف از جمله رقابت، کسب تجربه علمی و... مرتکب خطا و سهل‌انگاری شوند. ثانیاً زندگی و سلامت انسان و جامعه نباید بازچه دست پزشکان بی‌مبالات و بی‌احتیاط قرار گیرد و در این میان زیان‌دیدگان تاوان آن را پس دهند، بلکه هر کس دارای هر مقام و شغلی، باید مسئول اهمال و بی‌احتیاطی‌های خویش باشد. ثالثاً رضایت بیمار نمی‌تواند صفت خطا را از فعل پزشک بردارد و چنانچه پزشکان در امور پزشکی خود مرتکب خطا شوند باید مسئول شناخته شوند.

البته باید اذعان داشت که با بررسی پرونده‌های موجود تا به حال موردی دیده نشده است که محاکم به استناد فرم برائت از مسئولیت، پزشک را از مسئولیت مبرا کرده باشند. بنابراین در این ارتباط پیشنهاد می‌شود موارد قانونی فوق مورد تجدید نظر قرار گیرد. توجه و عنایت لازم به این موضوع ضروری است.

● بیمه‌نامه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان معمولاً برای مدت یک سال صادر می‌شود، ولی در این نوع بیمه‌نامه با توجه به ماهیت موضوع بیمه، که عبارت است از مسئولیت مدنی ناشی از ارائه خدمات پزشکی در مدت اعتبار بیمه‌نامه، بیمه‌گذار انتظار دارد که با اخذ بیمه مسئولیت مدنی حرفه‌ای پزشکان بتواند مسئولیت مدنی خود را در مقابل اشخاص ثالث در مدت اعتبار بیمه‌نامه پوشش دهد، بنابراین با توجه به این که عوارض بعضی از اعمال جراحی و معالجات پزشکی (در صورت وجود) بعد از گذشت چند سال مشخص خواهد شد، باید بیمه‌نامه فوق به صورتی طرح و ارائه شد که خسارت‌های قابل استناد به مدت اعتبار بیمه‌نامه تحت پوشش باشد. البته بر طبق آیین‌نامه شماره ۳۷ شورای عالی بیمه ۳ سال برای این مدت در نظر گرفته‌اند، ولی با توجه به بررسی پرونده‌های خسارت معوق به این نکته پی می‌بریم که مدت پیش بینی شده فوق مناسب نیست. لذا پیشنهاد می‌شود که این مدت به فراخور نوع معالجه و عمل جراحی و یا با تأیید سازمان‌های ذی‌ربط که عوارض به وجود آمده مربوط به عملی است که در مدت اعتبار بیمه‌نامه صورت گرفته است قابل تغییر باشد زیرا در این صورت است که می‌توان ادعا داشت که مسئولیت مدنی بیمه‌گذار در مدت اعتبار بیمه‌نامه تحت پوشش بیمه است.

منابع

۱. آشوری، محمد، «عدالت کیفری از دیدگاه حمورابی»، نشریه مؤسسه حقوق تطبیقی، ۱۳۵۹.
۲. آخوندی، محمود، «آئین دادرسی کیفری»، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۷.
۳. افشار، حسین، «بیمه دریائی و زیان همگانی»، ناشر نویسنده، چاپ رنگین، ۱۳۴۳.
۴. جباری، غلامحسین، «مؤسسات بیمه»، انتشارات مؤسسه عالی حسابداری، ۱۳۴۹.
۵. جوهریان، محمد ولی، «بیمه عمر»، انتشارات شرکت سهامی بیمه ایران، ۱۳۷۲.
۶. حسینی نژاد، حسینقلی، «مسئولیت مدنی»، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۰.
۷. خلعتبری، منصور، «شرط عدم مسئولیت»، مجله کانون وکلای دادگستری، شماره ۸.
۸. زندی، هوشنگ، مجموعه قوانین و مقررات پزشکی و داروئی، کتابفروشی گنج دانش.
۹. سماواتی، حشمت الله، «خسارات ناشی از عدم انجام تعهد»، انتشارات مولوی، ۱۳۶۸.
۱۰. شباهنگ، رضا، «بررسی نارسایی های بیمه مسئولیت مدنی حرفه ای پزشکان در ایران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.
۱۱. عبادی، شیرین، «حقوق پزشکی»، انتشارات زوار، ۱۳۷۰.
۱۲. عباسی، محمود، «تعزیرات حکومتی و جرایم پزشکی و دارویی»، موضوع سخنرانی در دانشگاه علوم پزشکی، مرداد ۱۳۷۵.
۱۳. فرقانی، باهر (مترجم)، «تاریخ پزشکی ایران و سرزمینهای خلافت شرقی»، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۶.
۱۴. فصلنامه بیمه مرکزی ایران، شماره های مختلف.
۱۵. قانون بیمه، مصوب اردیبهشت ۱۳۱۶.
۱۶. قانون مجازات اسلامی، مصوب سال ۱۳۷۰.
۱۷. قانون مسئولیت مدنی، مصوب سال ۱۳۳۹.
۱۸. کاتوزیان، ناصر، «ضمان قهری و مسئولیت مدنی»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۰.
۱۹. کاتوزیان، ناصر، «قواعد عمومی و قراردادها» جلد چهارم، انتشار با همکاری شرکت بهمن برنا.

۲۰. کریمی، آیت، «بیمه های اموال و مسئولیت»، انتشارات دانشکده امور اقتصادی، ۱۳۷۳.
۲۱. لنگرودی، محمد جعفر، «ترمینولوژی حقوق»، بنیاد ستاد، ۱۳۶۳.
۲۲. لنگرودی، محمد جعفر، «حقوق تعهدات»، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۹.
۲۳. مجله سازمان پزشکی قانونی، شماره‌های مختلف.
۲۴. مجله کانون وکلای دادگستری، شماره‌های مختلف.
۲۵. محری، محمدرضا، «کلیات اخلاق پزشکی»، مجموعه مقالات اخلاق پزشکی از انتشارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۶۹.
۲۶. محمود صالحی، جانعلی، «حقوق زیان‌دیدگان و بیمه شخص ثالث»، انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ۱۳۷۲.
۲۷. محمود صالحی، جانعلی، «فرهنگ بیمه و بازرگانی»، انتشارات بیمه ایران، ۱۳۷۲.
۲۸. مکارم شیرازی، ناصر «آیا طیب ضامن است؟»، درسهایی از مکتب اسلام، شماره ۱۰.

پښتونستان ګاونډي علوم او مطالعات فرېنډي
پرتال جامع علوم انساني